

УДК 81'25:[81`373.46:004]

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ходарєва Ірина Миколаївна

к.філол.н., доцент

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця

iryna.khodarieva@hneu.net

Ляшенко Анастасія

здобувач вищої освіти I (бакалаврського) рівня

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця

liashenko.anastasiia@hneu.net

Анотація: У статті розглянуто термінологію галузі інформаційних технологій, яка використовується в термінографічних джерелах. Здійснено спробу дослідження процесу збагачення терміносистеми запозиченими елементами за допомогою різних методів (описовий переклад, транскодування, еквівалентний переклад, варіантні відповідники). Засвідчено взаємозв'язок між науково-технічним прогресом і появою нових термінів.

Ключові слова: сфера інформаційних технологій, запозичений термін, описовий переклад, транскодування, еквівалентний переклад, варіантні відповідники.

На сьогодні великого значення набули дослідження термінології ІТ-сфери, адже бурхливий розвиток цієї галузі потребує швидкої адаптації до нових технологічних явищ. Часто розвиток термінології залежить від англомовних першоджерел, оскільки більшість нових понять з'являється саме в англомовному середовищі. Вони не тільки передають зміст професійної діяльності, формують національну мовну культуру, сприяють взаєморозумінню між спеціалістами, але й «складають актуальну проблему дослідження метамови сучасної науки» [1,

с. 290]. Від того, наскільки зрозумілі ці терміни, залежить не лише швидкість засвоєння знань, а й ефективність комунікації в різних сферах.

Таким чином, аналіз ІТ-термінології, запропонований у цій роботі, є спробою дослідження процесів збагачення терміносистеми запозиченими елементами, а також способів їх перекладу та адаптації.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлена потребою розвитку ІТ-термінології, яка швидко поповнюється та адаптується внаслідок глобалізації, поширення англійської мови та технологічного прогресу. Крім того, популяризація інформаційних технологій створює додатковий виклик – забезпечити зрозумілість, точність і доступність термінів для широкого кола користувачів, від аматорів до фахівців.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей адаптації та формування ІТ-термінології української мови, розгляду наявних підходів до утворення нових термінів. Досягнення мети передбачає виконання таких завдань: 1) визначити стан і статус термінології ІТ-сфери; 2) дослідити проблеми та виклики, пов'язані з адаптацією і стандартизацією української ІТ-термінології; 3) розглянути лексико-семантичні групи термінів та простежити динаміку основних тенденцій у сфері термінотворення та терміновживання.

Об'єктом дослідження є терміни сфери інформаційних технологій в англо-і україномовних дискурсах ІТ. *Предметом дослідження* є як термінологічні одиниці, так і окремі терміни комп'ютерних наук та інформаційних технологій.

Різним аспектам дослідження галузевих терміносистем присвячено праці А. Д'якова, А. Загнітка, Т. Кияка, З. Куделько, Г. Наконечної, В. Пілецького, Т. Панько, Н. Родзевич, Л. Симоненко та ін. Характерні риси та тенденції, властиві сучасному періоду термінотворення й терміновживання, відзначають такі науковці, як Л. Боярова, В. Дубічинський, К. Городенська, І. Кочан та інші. На думку мовознавців, стрімка комп'ютеризація наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. особливо вплинула й на розвиток термінології, спричинила появу нових номінацій, швидке зростання кількості спеціальних термінів. Саме в цей період виникає велика кількість нових технічних понять і термінів (*процесор, сервер,*

сканер, смартфон, твейджер, факс та ін.), багато застарілих слів зазнають тих чи тих змін, що й дає змогу найповніше простежити шляхи поповнення терміносистеми [2, с. 113].

На сьогодні термінологічна лексика галузі інформаційних технологій перебуває в стані активних змін. На думку мовознавців, (О. Черемської, І. Ходаревої) такі зміни спричинені взаємодією різномовних термінологічних систем, «що супроводжується термінологічними запозиченнями з європейських мов і, зокрема, з англійської» [3, с. 32].

Розглянемо основні процеси збагачення терміносистеми запозиченими елементами за допомогою різних методів, таких як описовий переклад, транскодування, еквівалентний переклад, варіантні відповідники.

Описовий переклад – це метод, коли замість буквального перекладу або запозичення іншомовного терміна, використовується пояснення або опис його функції, значення чи суті. Цей підхід особливо корисний для складних понять, нових для цільової аудиторії, або таких, які не мають прямого відповідника в мові. Описовий переклад є важливим інструментом у сфері ІТ, адже він дає змогу пояснити складні технічні поняття без втрати їхнього сенсу. Цей метод ідеально підходить для навчальних матеріалів, документації або популяризації нових концепцій серед непрофесіоналів.

Розглянемо приклади описового перекладу термінів: *phishing* – шахрайська практика, яка полягає у викраденні конфіденційної інформації за допомогою підроблених електронних листів або вебсайтів; *spam* – небажані або масові рекламні повідомлення; *worm* – шкідлива програма, яка самовідтворюється, автоматично поширюючись мережею; *zip* – архів, який зберігає файли і папки у стиснутому вигляді; *agile* – гнучка методологія менеджменту для розробки програмного забезпечення.

Проаналізувавши ці приклади, можна виділити основні аспекти описового перекладу. Терміни пояснюються доступною мовою, що робить їх зрозумілими навіть для тих, хто не має спеціалізованих знань у сфері ІТ. Замість буквального перекладу іншомовних термінів застосовано описовий підхід, який адаптує

значення до культурних і мовних особливостей. Такий формат особливо корисний для освітніх матеріалів, словників або підручників, оскільки допомагає швидко зрозуміти і запам'ятати нові терміни.

Транскодування – це спосіб перекладу, коли іншомовні слова передаються за допомогою адаптації звучання, а не прямого перекладу значення. В ІТ-галузі цей метод часто використовується для термінів, які не мають усталених аналогів у мовах-реципієнтах. Зростання впливу англійської мови призводить до широкого використання транскодованих термінів. Водночас мовознавці рекомендують знаходити баланс між запозиченнями та розвитком автентичної лексики. У сучасній українській мові вже створено багато вдалих адаптацій, як-от *електронна пошта* замість *емейл*, *застосунок* замість *аплікація*. Це показує, що транскодування не повинно бути єдиним підходом.

Розглянемо декілька прикладів транскодування термінів: *menu* – *меню*; *spam* – *спам*; *virus* – *вірус*; *cache* – *кеш*; *browser* – *браузер*; *gamer* – *геймер* тощо.

Аналізуючи переклади ІТ-термінів способом транскодування, можна припустити, що транскодування відображає вплив англійської мови як панівної в технологічній і науковій сферах. Також цей переклад є важливим інструментом адаптації ІТ-термінів, що сприяє їхній зрозумілості. Водночас, важливо зберігати рівновагу між запозиченнями і розвитком автентичної термінології, щоб уникнути надмірного впливу іншомовної лексики та зберігати унікальність мови.

Еквівалентний переклад – це спосіб перекладу, при якому іншомовний термін замінюється точним відповідником, що повністю відтворює значення оригінального терміна. Еквівалентний переклад використовується, коли, вже існує усталений термін або вираз із таким же значенням, як і в мові-джерелі, наприклад: *file* – файл; *mouse* – мишка; *install* – встановити; *cloud* – хмара; *deadline* – крайній термін виконання завдання; *password* – пароль; *delete* – видалити.

Про ці терміни, можна сказати, що еквівалентний переклад – це ефективний метод адаптації термінів, який дозволяє зберегти баланс між автентичністю мови

та зрозумілістю технічної лексики. Такий переклад точно передає значення іншомовного терміна, забезпечує повне розуміння його суті користувачами.

Варіантні відповідники – це спосіб перекладу, при якому іншомовний термін може мати кілька варіантів перекладу, залежно від контексту чи сфери застосування. У такому випадку перекладач обирає найдоречніший варіант для конкретної ситуації. Вони дають гнучкість у перекладі, щоб краще передати сенс у різних контекстах. Наведемо приклади перекладу ІТ-термінів способом варіантних відповідників: *interface* – поверхня взаємодії; *backup* – резервна копія; *server* – сервер; *task* – завдання; *fill* – заливка; *highlight* – виділення; *input* – введення та інші.

Спираючись на наведені терміни та їх переклади, можна зробити висновок, що українська ІТ-термінологія перебуває на стику глобалізації та локалізації, що зумовлює її унікальний характер. Вона одночасно прагне зберігати доступність для широкої аудиторії та відповідати професійним стандартам галузі.

Отже, адаптація ІТ-термінів українською мовою важлива для того, щоб зробити складні поняття зрозумілими для людей з різним рівнем знань. Для цього використовують різні методи: описовий переклад, транскодування, еквівалентний переклад і варіантні відповідники. Кожен із цих методів виконує свою функцію: описовий переклад є корисним для освітніх матеріалів, транскодування допомагає швидко інтегрувати нові поняття, еквівалентний переклад підтримує мовну автентичність, а варіантні відповідники забезпечують гнучкість. Разом ці підходи дають можливість адаптувати терміни так, щоб вони були зрозумілими, зручними у використанні та відповідали сучасним професійним стандартам. Аналіз матеріалу показав, що переклад ІТ-термінів є досить складним завданням, оскільки вибір найкращого підходу залежить від конкретного терміна та його застосування у різних контекстах. Якісний переклад сприяє кращому розумінню концепцій, зменшує ймовірність неправильного тлумачення та покращує обмін інформацією в цій швидкозмінній сфері. Вивчення та систематизація таких мовних одиниць дають змогу виявляти їхню специфіку, прослідковувати динаміку розвитку та уточнювати значення подібних

слів, досліджувати сферу використання, прогнозувати творення і мобільність. Дослідження еволюції терміносистем у галузі інформаційних технологій підкреслює тісний взаємозв'язок між науково-технічним прогресом і створенням нових термінів.

Список літератури

1. Дьолог О.С., Ходарева І.М. Місце і роль запозичень у сучасній українській економічній термінології // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матеріали V науково-практ. конф., 26-27 лист. 2020 р.: тези допов. – Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2020. – С. 290–292.

2. Черемська О.С., Ходарева І.М. Етапи формування термінології видавничо-поліграфічної справи (XX – поч. XXI ст.) // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2024. Вип. 61. С. 107–123.

3. Черемська О.С., Ходарева І.М. Сучасні тенденції формування термінологічної системи галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки // Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / гол. ред. О.В. Халіман. Харків, 2022. Вип. 57. С. 20–37.